

Pöytäkirja

24.3.2025

IHMISOIKEUSVALTUUSKUNTA

Aihe	Ihmisoikeusvaltuuskunnan (IOV) kokous
Aika	maanantaina 24.3.2025 klo 10.00–13.00
Paikka	Suuren valiokunnan kokoushuone, Pikkuparlamentti tai Teams
Läsnäolijat	Petman Jarna (pj.), Laajapuro Niina (vpj.), Aalto Juho, Alanne Kaisa, Ali Atik, Ervasti Kaijus, Gestrin Christina, Grönfors Janette, Hakonen Kimmo, Hiltunen Rainer, Johnson Rasmus, Juho Anu, Juvonen Anu, Mahlamäki Pirkko, Nissilä Leena, October Martta, Okkonen Laura, Pekkarinen Elina, Pihamaa Heljä-Tuulia, Puumalainen Mikko, Rantamäki Petra, Sakslin Maija, Salo Aija, Solitander Nikodemus, Stenman Kristina, Suomu Katariina, Tervala Miisa, Topo Päivi, Vartio Elias
	Lisäksi Ihmisoikeuskeskuksesta paikalla: Leikas Leena (siht.), Ahola Sanna, Hakala Elina, Joronen Mikko, Järnefelt Miro, Orkokari Minna, Villa Susan
	Kutsuttuna: Lindroos-Hovinheimo Susanna, Ojanen Tuomas, Tuori Kaarlo

Kokouksen asialista

1. Kokouksen avaus ja päätösvaltaisuuden toteaminen

Puheenjohtaja avasi kokouksen klo 10.01 ja totesi sen päätösvaltaiseksi (paikalla 28 jäsentä).

Keskustelu- ja päätösasiat

2. Edellisen kokouksen pöytäkirjan (9.12.2024) hyväksyminen

Pöytäkirja hyväksyttiin.

3. IOK:n vuoden 2024 toimintakertomuksen hyväksyminen

Puheenjohtaja viittasi kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden akkreditaatiokomitean (SCA) suositukseen, jossa esitetään, että myös Ihmisoikeuskeskuksella tulisi olla mahdollisuus toimittaa kertomuksensa eduskunnalle. Kertomuksen sisältöjä on kehitetty ja tullaan kehittämään jatkossakin.

Valtuuskunnan jäsenet ehdottivat muun muassa seuraavia teemoja, joita kertomuksessa voitaisiin vastaisuudessa käsitellä:

- Oikeusturvan saatavuuden puutteet tai aukot vammaisia henkilöitä koskevan lainsäädännön ja sen soveltamisen/tulkittamisen välillä
- Kielelliset oikeudet
- Kansainvälisten ihmisoikeussopimusten toimeenpano

Keskustelussa esitettiin myös, että kertomukseen voisi sisällyttää tiivistelmän ja eduskunnalle osoitettuja suosituksia. Todettiin lisäksi, että valtuuskunta voisi tukea akkreditaatiokomitean suosituksen toimeenpanoa esimerkiksi vaali- ja hallitusohjelmavaikuttamisen kautta.

Keskustelun päätteeksi ihmisoikeusvaltuuskunta hyväksyi Ihmisoikeuskeskuksen toimintakertomuksen.

4. Teemakeskustelu - Venetsian toimikunta ja oikeusvaltio, ml. kotimainen ulottuvuus Tuomas Ojanen, Kaarlo Tuori, kommenttipuheenvuorot Kristina Stenman, Niina Laajapuro

Osa kirjallisista esityksistä on jaettu valtuuskunnan jäsenille erikseen. Suullisissa puheenvuoroissa ja keskustelussa tuotiin esille seuraavaa:

- Venetsian toimikunta on pyrkinyt osoittamaan, että oikeusvaltiolla on täsmällinen sisältö ja kova ydin oikeusjärjestelmästä riippumatta. Pyynnöstä annettavat maakohtaiset lausunnot mahdollistavat nopean reagoinnin, ja toimikunta julkaisikin aikanaan ensimmäiset oikeudelliset analyysit Unkarin ja Puolan lakimuutoksista. Toimikunnalla on myös tärkeä rooli oikeusvaltion palauttamisessa Puolassa.
- Suomalaisen oikeusvaltion kannalta keskeisiä tarkastelun kohteita ovat perustuslakivalvonnan toimivuus, tuomioistuinlaitoksen ja syyttäjälaitoksen itsenäisyys ja riippumattomuus sekä perustuslain muuttamisen tai siitä poikkeamisen kynnyks.
- Syrjimättömyyden ja rasismien yhteyttä oikeusvaltioon ei hahmoteta.
- Turvapaikanhakijat ovat loistaneet poissaolollaan suomalaisessa oikeusvaltiokeskustelussa.
- Jotta ns. checks and balances -järjestelmä toimii, tarvitaan lisäksi kansalaisyhteiskuntaa ja mediaa. Järjestöjen tila on ollut kapeneva niin Suomessa kuin globaalisti ja tämä kehitys on kiihtynyt nykyisellä hallituskaudella. Järjestöjen toimintaa ja vaikutusmahdollisuuksia vaikeuttavat esimerkiksi määrärahaileikkaukset, lausuntojen lyhyet kuulemisajat, virallisten kuulemisten vähäisyys, tiedonsaanti lausuntoprosesseista, lakien pisteittäminen uudistaminen ja puutteelliset vaikutusarvioinnit, kuten myös maalittaminen ja viharikokset.
- Sukupuolielinten silpomisen kriminalisointi, eheytyshoitojen kieltämistä koskeva kansalaisaloite ja yhdenvertaisuusvaltuutetun työelämämandaatti nähtiin valonpilkahduksina huolestuttavan kehityksen rinnalla.

5. Tietoisku – EU:n tekoälyasetus ja EU:n perusoikeussuoja tekoälyn kontekstissa Susanna Lindroos-Hovinheimo (OKV)

Tietoiskun yhteydessä todettiin, että tekoälyn sääntely on palapeliä, koska tekoäly ei liity vain tiettyyn elämänalueeseen tai teollisuuden alaan. EU:n tekoälyasetusta, jonka kansallinen täytäntöönpano on parhaillaan meneillään, avattiin seuraavasti:

- Kansallinen liikkumavara on olemassa vain siellä, missä se artiklatasolla erikseen mainitaan (eli melko harvassa). Kyseessä on siis täysharmonisoiva instrumentti.
- Asetuksen perustana on sisämarkkinoiden vapaus. Nähtäväksi jää, millaisen tasapainon EU:n tuomioistuin asettaa tulkinnassaan sisämarkkinoiden ja perusoikeuksien ja demokratian suojelun välille.
- Asetus ei koske järjestelmiä, joita käytetään julkishallinnossa automaattiseen päätöksentekoon, vaan näissä tilanteissa sovelletaan esimerkiksi tietosuojalainsäädäntöä.

- Asetus ei myöskään sovellu tekoälyjärjestelmiin, joita käytetään yksinomaan sotilaallisiin tai kansallisen turvallisuuden tarkoituksiin. Kuitenkin ns. dual use - tuotteet (sekä sotilaallinen että siviilikäyttö) kuuluvat tekoälyasetuksen soveltamisalaan.
- Vahvinta perusoikeussuojaa tarjoaa asetuksen 5 artikla. Artiklassa kerrotaan kielletyistä tekoälyjärjestelmistä, mutta se jättää paljon liikkumavaraa ja kansallista harkintamarginaalia.
- Perusoikeusvaikutusten arviointia käsitellään 27 artiklassa. Se koskee julkisoikeudellisia elimiä tai julkisia palveluja tarjoavia yksityisiä yhteisöjä. Vaikutusten arvioinnin vaatimuksissa ei kuitenkaan mainita perusoikeuksia, vaan arvioinnissa on kyse prosessien ja haittoihin liittyvien riskien kuvaamisesta. Artiklan mukaan on huomioitava vaikutukset eri ihmisryhmille, mutta siinä ei puhuta esimerkiksi yhdenvertaisuus- ja tasa-arvovaikutuksista.
- Asetuksen perusoikeusvalvonta on dokumentoinnin valvontaa.
- Tietosuojavaltuutetulle tulee asetuksen myötä paljon töitä.

Tiedotusasiat ja viestintä

6. Seurannan ajankohtaisia - kv. raportoinnit, kantelu- ja valitusratkaisut

Liiteasiakirja annettu tiedoksi.

7. Jaostojen ajankohtaisia

Kerrottiin, että sekä vammaisten ihmisoikeuskomiteassa (VIOK) että ikääntyneiden oikeuksien jaostossa (IJA) ovat olleet esillä kansainväliseen raportointiin liittyvät asiat. VIOK:ssa on käsitelty raportointia YK:n vammaisyleissopimuksesta ja IJA tapasi YK:n ikääntyneiden oikeuksien itsenäisen asiantuntijan hänen epävirallisen seurantakäyntinsä yhteydessä.

8. IOK:n ajankohtaisia

Kerrottiin Suomen kansallisen ihmisoikeusinstituution akkreditaatiotarkastelusta ja todettiin, että tarkastelun lopputulos on selvillä lähipäivinä.

9. IOV:n jäsenten ajankohtaisia – esittely ja kooste verkkosivulta

Pyydettiin toimittamaan mahdolliset täydennykset valtuuskunnan sihteerille. Kooste toimitettiin valtuuskunnan kokouksen jälkeen.

10. Muut asiat

Ei muita asioita.

11. Kokouksen päättäminen

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 12.59.